

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

10/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ S/10 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилевич – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

Норматов Бекзод Ақром ўғли – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори, Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги

Тошкент давлат педагогика университети,
Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология
фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги
Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Карамаддиновна –
психология фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари
доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт
бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология
фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон
миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари
доктори, профессор, Ўзбекистон миллий
университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобовна – социология
фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон
халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар
доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор,
Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар
доктори, доцент, Ўзбекистон миллий
университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари”** электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Norbekov Ahmadjon Norbekovich

XX-ASRNING BIRINCHI YARMIDA O'ZBEKISTONNING SIYOSIY -IJTIMOIY VA IQTISODIY

HOLATI 11-18

Eliboyev Ozodjon Po'lat o'g'li

BAQTIRIYANING KUSHONIYLAR DAVRI SHAHARSOZLIGI VA ME'MORCHILIGI..... 19-23

Нуритдинова Нодира Сирожовна

XX-АСР БОШЛАРИДА ТУРКИСТОН ЎЛКАСИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ (СЕНАТОР К.К. ПАЛЕН

ТАФТИШ МАТЕРИАЛЛАРИ АСОСИДА)..... 24-28

Чориев Шоҳрух Холтура ўғли

ЎРТА ОСИЁ ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИДА САРОЙ АРХИТЕКТУРАСИ ИЖТИМОИЙ

СТРАТИФИКАЦИЯНИ ЎРГАНИШ МАНБАСИ СИФАТИДА 29-38

Жумаева Шоира Бердияровна

МАРКАЗИЙ ОСИЁ МИНТАҚАСИДА ЗИЁРАТ ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА

МУҚАДДАС ҚАДАМЖО ВА ЗИЁРАТГОҲЛАРНИНГ ЎРНИ 39-43

Jo'rayev Muxriddin Xasanovich

MOVAROUNNAHRLIK MUHADDISLARNING ILMIY SAFARLARI VA SAFAR YO'LLARI

GEOGRAFIYASI..... 44-51

Муқимова Рисолат Рустамжон қизи

ЗИЁРАТ МАРОСИМЛАРИДА ТАБИАТ КУЛЬТИ БИЛАН БОҒЛИҚ УРФ-ОДАТЛАР 52-56

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Абдуллаев Алтинбек Янгибаевич

ДОННИ ҚАЙТА ИШЛАШ КОРХОНАЛАРИДА ТЎЛОВ ҚОБИЛИЯТИ БОШҚАРУВ ҲИСОБИНИНГ

ИЛМИЙ – МЕТОДОЛОГИК ЁНДОШУВИ 57-69

Baxriddinova Yulduz Baxriddinovna

MINAQALARDA FARMATSEVTIKA SANOATINI RIVOJLANTIRISHNING ZARURIYATI 70-75

Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich

QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI YETISHTIRISHDA AGROBIOKIMYO XIZMATLARINI

TAKOMILLASHTIRISHNING OBYEKTIV ZARURATI 76-86

Ибадуллаев Дилшад Ибрагимович

ИНВЕСТИЦИЯ САЛОҲИЯТИНИ МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИГА ТАЪСИРИНИ

ЭКОНОМЕТРИК БАҲОЛАШ АСОСЛАРИ 87-92

Исламтудинова Дина Файзрахмановна

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА РЕСПУБЛИКИ

УЗБЕКИСТАН 93-102

Qobiljon Isaev

O'ZBEKISTONNING JAHON SAVDO TASHKILOTIGA (JST) A'ZO BO'LISHINI IQTISODIY

BAHOLASH 103-110

09.00.00 – FALSAFA FANLARI*Xaitov Elmurod Bekmurodovich*

O'ZBEKISTONDA "AHOLI HAYOT SIFATI"GA ASOSIY YONDOSHUVLAR: MUAMMO VA YECHIMLAR (IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLIL) 111-116

Расулов Зоҳиддин Усарович

СПОРТ ЭСТЕТИКАСИ: РИТМ, ХАРАКАТ ВА МАДАНИЯТНИНГ УЙЎНЛИГИ 117-122

Тавмурадов Жамшид Элмурадович

АБДУЛҚОДИР БЕДИЛНИНГ ҲАЁТ ЙЎЛИ: ФАЛСАФА ВА АДАБИЙ МЕРОС 123-128

Davronov Otabek Ulug'bek o'g'li

YUSUF QORABOG'IIY SHAXSIYATI VA FALSAFIY-ILMIY MEROSI 129-132

Muxtorova To'tixon Solijonovna

FALSAFA FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR: METODLAR VA AMALIYOTLAR 133-137

Akramov G'iyosiddin Najmiddinovich

MARGINALLASHUV TUSHUNCHASINING IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLILI 138-142

Ahmedova Dilrabo

DINIY BAG'RIKENGLIKNING YOSHLAR IJTIMOIIY, MA'NAVIIY QIYOFASI SHAKLLANISHIDAGI IJTIMOIIY POTENSIALI 143-150

11.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI*Abdunabiyev Sunnat Botirovich*

IBN BATTUTANING «SAYOHATNOMA» ASARIDA TARIXIIY SHAXSLAR NOMINING TARJIMADA BERILISHI 151-159

Seytnazarova Injayim

ADABIYOTSHUNOSLIK SOHASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH TAHLILI 160-168

Tukhtakhodjaeva Zulfya

PHRASEOLOGY AS A SUBSYSTEM OF THE ENGLISH VOCABULARY 169-174

Abdusalamov Doniyor Togayali ogli

REFLECTION OF THE CONCEPT OF «POLITENESS» IN THE PHRASEOLOGICAL AND PAREMIOLOGICAL RESERVOIRS OF THE COMPARED LANGUAGES 175-179

Axmedov Anvar Botirovich

TILNING NOMINATSIYA TIZIMIDA O'ZLASHMA SO'ZLAR 180-184

Aminov Farrukh Komiljon Ugli

THE EVOLUTION OF MEDIA DISCOURSE: FROM TRADITIONAL FORMS TO MULTIMODAL REPRESENTATIONS IN DIGITAL SPACES 185-193

Sharipov Bobur Salimovich

RETSIPROKLI SEMANTIK DERIVATSIYA 194-201

Abduganiyeva Zebuniso Abduhafizovna

ILMIY DISKURSNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 202-205

Samatov Farxod Muminovich

O'ZBEK VA INGLIZ TILIDA "TV" SEMANTIK MAYDONI LEKSIK BIRIKLARINING SO'Z YASALISH XUSUSIYATLARI (ABBREVIATURALAR MISOLIDA) 206-210

Kendjayeva Zemfira

METAFORIK POLISEMIYANING LINGVISTIK YUMORI..... 211-216

Abdullayeva Nilufar Ramazonovna, Uzoqova Durdona Baxtiyor qizi

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA «HID», «IS» KONSEPTINING SEMANTIK TAHLILI 217-221

Saydullayeva Dilrabo Ilxom qizi

ALISHER NAVOIYNING "NASOYIM UL-MUHABBAT" TAZKIRASI VA SULAMIYNING "TABAQOT US-SUFIYA" ASARLARI O'RTASIDAGI MUSHTARAKLIKLAR 222-226

Шарапова Лола Станиславовна

ИЛЛЮЗИЯ И РЕАЛЬНОСТЬ В КОНТЕКСТЕ МАГИЧЕСКОГО РЕАЛИЗМА..... 227-232

Ҳакимова Мастура Файзиллаевна

ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК МАҚОЛЛАРИНИНГ МИЛЛИЙ ДУНЁ ТАСВИРИНИ АКС ЭТИШДАГИ АҲАМИЯТИ ВА ЛЕКСИК МАЪНОНИНГ РИВОЖЛАНИШИ (КЕНГАЙИШИ) 233-239

Mo'soyeva Hayitgul O'roqovna

"HEART" – "YURAK" SO'ZLI METAFORALARNING INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI KOGNITIV TAHLILI 240-245

Mamataliyeva Navbahor Xujamberdiyevna

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TEZ AYTISHLARNING STRUKTURAVIY TAHLILI 246-250

Багаутдинова Ильмира Салаватовна

ВЛИЯНИЕ РОДНОГО ЯЗЫКА НА ПРОИЗНОШЕНИЕ В ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ 251-255

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Nuraliyev Oyatillo Abduvaliyevich

EFFECTIVE PRACTICES FOR DRAWING YOUNG TALENT TO UZBEKISTAN'S PUBLIC CIVIL SERVICE 256-268

Алиев Асилбек Кадирович

ВОПРОСЫ ОТГРАНИЧЕНИЯ МАССОВЫХ БЕСПОРЯДКОВ И ГРУППОВОГО ХУЛИГАНСТВА 269-275

Hong Weixing

INTERNATIONAL LAW AS THE FOUNDATION FOR THE DEVELOPMENT OF TRADE AND ECONOMIC RELATIONS BETWEEN UZBEKISTAN AND CHINA 276-284

Султанова Сабохат Алишеровна

ПЕРСПЕКТИВЫ ДАЛЬНЕЙШЕГО РАЗВИТИЯ ОЦЕНКИ РЕГУЛЯТОРНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 285-290

Jonuzoqova Yulduz Izzatulla qizi

O'ZBEKISTONNING AXBOROT TEXNOLOGIYALARI SOHASIDAGI TRANSMILLIY JINOYATLARGA QARSHI KURASH MASALALARI 291-298

Абдусамиева Дилрабо Абдувахоб кизи

ПРЕВЕНТИВНАЯ ФУНКЦИЯ ПОСТПЕНИТЕНЦИАРНОЙ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ 299-304

Khalikov Khayot

THE ROLE OF MODEL UNITED NATIONS IN SHAPING GLOBAL LEADERS AND LAWYERS: A CASE STUDY ON UZBEKISTAN'S YOUTH 305-311

Даулетова Динара Даулетовна

ПРИЧИНЫ И УСЛОВИЯ, СПОСОБСТВУЮЩИЕ ХИЩЕНИЮ ЧУЖОГО ИМУЩЕСТВА .. 312-317

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Толипов Бахтиёр Хамитович

БЎЛАЖАК ИҚТИСОДЧИЛАРДА АНАЛИТИК ТАФАККУРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ
САМАРАДОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ПЕДАГОГИК ВОСИТАЛАРИ 318-324

Собирова Гулибарно Зайнитдин қизи

ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ
РУССКОГО ЯЗЫКА 325-335

Xolmatova Ziroatxon Anvarovna

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING TASHXISLASH KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHDA
INNOVATION-METODOLOGIK YONDASHUVLAR 336-339

Abduxoliqov Sardor Safarovich

YOSH DZYUDUCHILARNI JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA HARAKATLI
O'YINLARNING O'RNI 340-344

Usmonova Mohizoda Avazjon qizi

GLOBOL TA'LIM MUHITIDA TALABALARNING MULOQOT MADANIYATINI INTEGRATIV
YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH TIZIMI 345-348

Xodjiyeva Zumrad

MEZONLARGA ASOSLANGAN BAHOLANISHNING CHEKLANGAN DOIRASI 349-352

Turdiyev Ismoil Allayorovich

OLIIY TA'LIM HAYOTIDA MA'NAVIY-MA'RIFIY ISHLARNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI
HAQIDA 353-358

Ibadullaev G'ayrat Akmuradovich

BO'LAJAK FIZIKA-ASTRONOMIYA O'QITUVCHILARINING KOMPETENTLIGINI
RIVOJLANTIRISH METODLARI 359-364

Ishonkulov Sherali Sharifovich

TALABALARNING IJODIY QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA RAQAMLI
DASTURLARDAN FOYDALANISH 365-372

Raxmatov Rafik G'ayratovich

IMKONIYATI CHEKLANGAN O'QUVCHILAR RIVOJLANISHIDA TURMUSH TARZINI
SOG'LOMLASHTIRISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK
IMKONIYATLARI 373-378

Xalmuratova Shaxnoza Bekmurzaevna

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING RISKOLOGIK MADANIYATINI
SHAKLLANTIRISH TAMOIYILLARI 379-383

Meliboyeva Nodira Qaxramanjanovna

MIRSODIQ TOJIYEV MEROSI (CHANG UCHUN YARATGAN ASARLARI MISOLIDA) 384-387

Qodirov Mirjalol Tolmasovich

TA'LIMDA GIPERMATNLI AXBOROT MODELLARINI QURISHNING ZAMONAVIY
TEKNOLOGIYALARI VA ASPEKTLARI 388-392

Karimova Aziza

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI SCAMPER TEXNIKASI ORQALI BOLALARNING KREATIV
TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHGA O'RGATISH METODIKASI 393-399

Nishonov Nodir Alimjanovich

BO`LAJAK O`QITUVCHILARDA FUTUROLOGIK TAHLIL QILISH KO`NIKMALARINI

RIVOJLANTIRISHNING MUHIM ASPEKTLARI 400-404

Xidirova Durdona Muxtorovna

SINERGETIK YONDASHUV ASOSIDA O`QUVCHI QIZLARNI IJTIMOIMADANIY

MUNOSABATLARGA TAYYORLASH MEKANIZMLARI 405-408

Received: 10 December 2024

Accepted: 15 December 2024

Published: 25 December 2024

Article / Original Paper

COGNITIVE ANALYSIS OF METAPHORS WITH THE WORDS “HEART” – “YURAK” IN ENGLISH AND UZBEK

Musoeva Hayitgul Urokovna

Independent researcher of the Samarkand State Institute of Foreign Languages

E-mail: musoyevakhayitgul@gmail.com

Abstract. This article examines the meaning and use of the metaphor based on the word “heart” in English and Uzbek. Metaphorical expressions related to the word “heart” in English and their alternatives in Uzbek are analyzed. The study mainly aims to show the similarities and differences between the two languages through the conceptual metaphors formed by these metaphorical expressions and the ways of understanding and representing them. It also examines the role of human body experiences in forming and explaining the meaning of the metaphor based on the word “heart”. The results show that the understanding and manifestation of the studied metaphors differ depending on the linguistic expressions used and the conceptual metaphors they create. However, the results confirm that there is only one general way to conceptualize the bodily human experience through metaphor.

Keywords: metaphorical expressions, conceptual metaphor, the word “heart”, linguistic expressions, matching cultural concepts, cognitive linguistics.

“HEART” – “YURAK” SO‘ZLI METAFORALARNING INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI KOGNITIV TAHLILI

Mo‘soyeva Hayitgul O‘roqovna

Samarqand davlat Chet tillar instituti mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya. Ushbu maqola ingliz va o‘zbek tillarida “yurak” so‘ziga asoslangan metaforalarning mazmuni va ulardan foydalanishni o‘rganadi. Unda ingliz tilidagi “yurak” bilan bog‘liq metaforik ifodalar va ularning o‘zbek tilidagi muqobillari tahlil qilinadi. Tadqiqot asosan, ushbu metaforik ifodalar shakllangan konseptual metaforalar hamda ularni anglash va tasavvur qilish usullari orqali ikki til o‘rtasidagi o‘xshashlik va farqlarni ko‘rsatishga qaratilgan. Shuningdek, unda “yurak” so‘ziga asoslangan metaforalarning shakllanishida va mazmunini tushuntirishda inson tanasidagi tajribalar qanday rol o‘ynashi o‘rganiladi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, tadqiq etilgan metaforalarning tushunilishi va namoyon bo‘lishi qo‘llanilgan lingvistik iboralar hamda ular yaratgan konseptual metaforalarga ko‘ra farq qiladi. Shunga qaramay, natijalar tanaga asoslangan inson tajribasini metafora orqali tadqiq qilishning yagona usuli mavjudligini tasdiqlaydi.

Kalit so‘zlar: metaforik ifodalar, konseptual metafora, “yurak” so‘zi, lingvistik iboralar, madaniy konseptlarni taqqoslash, kognitiv lingvistika.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI10Y2024N31>

Kirish. Har bir tilning jozibadorligi unda ko‘chma ma‘nodagi so‘zlar, xalq og‘zaki ijodi namunalari va boshqa til birliklarining qay darajada mohirona qo‘llanilishi bilan bevosita bog‘liqdir. Til boyligi, jozibadorligiga hissa qo‘shadigan mana shunday tushunchalardan biri

metafora hisoblanadi. Tilshunoslikda metaforaning eng keng tarqalgan ta’rifi quyidagicha: “Metafora – bu hodisalarni xarakterlovchi holatlar, xususiyatlar, harakatlarning semantik yaqinligi asosida bir hodisani boshqasiga o’xshatish, buning natijasida voqelikning muayyan obyektlarini belgilash uchun mo’ljallangan, ularga tegishli predikativ xususiyatlarning o’ziga xosligi asosida boshqa obyektlarni nomlash uchun ishlatiladigan til birliklaridir”.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya.

Metafora hodisasi hozirgi kunga qadar tilshunoslar tomonidan alohida qiziqish bilan o’rganilib kelinayotgan mavzulardan biri hisoblanadi. Ingliz tilshunosi R.Xoffman metafora hodisasi borasida shunday deb yozgan edi: “Metafora har qanday sohada tasvirlash va tushuntirish vositasi sifatida ishlatilishi mumkin: psixoterapevtik suhbatlarda va aviakompaniya uchuvchilari o’rtasidagi suhbatlarda, marosimlarda va dasturlash tillarida, ta’limda va kvant mexanikasida. Metaforani qayerda uchramasak ham, insonning xatti-harakati, bilimi va tili haqidagi tushunchalarni boyitishga xizmat qiladi” [8].

Metaforani til hodisasi sifatida bir qator mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar hozirgi kunga qadar o’rganib kelmoqda. Ko’plab tilshunos olimlar metaforaning lingvistik jihatlarini, uning turlari va vazifalari bo’yicha tadqiqotlar olib borgan. Jumladan, vengriyalik mashhur tilshunos olimlardan biri hisoblangan Zoltan Kyovechesh metafora hodisasini sotsial-lingvistik va madaniy nuqtai nazardan o’rgangan bo’lsa [4], kanadalik tadqiqotchi Allan Paivio metaforani psixolingvistik hodisa sifatida talqin qiladi [7].

Yurtimizda ham metaforaning tilshunoslikdagi ahamiyati borasida bir qator muhim tadqiqotlar amalga oshirilib kelinayotganligini qayd etish joiz. Xususan, Termiz davlat universiteti professori, filologiya fanlari doktori Sh.Mamarahimovanning “O’zbek tili metaforalarining antroposentrik tadqiqi” mavzusidagi doktorlik dissertatsiyasida metafora hodisasi, uning lingvistik, antroposentrik jihatlariga alohida urg’u berilgan [6]. Shuningdek, tadqiqotchi A.Xo’jamqulov tomonidan nashrga tayyorlangan “O’zbek tilida metaforaning tasniflanishi” nomli kitobda metafora tushunchasining o’zbek tilida namoyon bo’lishining o’ziga xos xususiyatlari ilmiy nuqtai nazardan asoslab berilgan [9].

An’anaviy nuqtai nazarga ko’ra, metafora tilni boyituvchi eng muhim ritorik vositalardan biri hisoblanadi. G.Lakoff va M.Jonson metaforani kundalik hayotning barcha jabhalarida qo’llaniladigan tushuncha sifatida tavsiflaydilar. Ularning fikriga ko’ra, metafora tilga taalluqli bo’lgan fikrlar va tafakkur jarayonlarining bir qismi bo’lib, ijtimoiy-madaniy jihatlar va odamlarning fikrlash tarzini o’zida aks ettiradi. Boshqacha qilib aytganda, odamlar foydalanadigan metafora tili ularning dunyodagi tajribalari bilan chambarchas bog’liqdir [5]. Shu nuqtai nazardan, G.Lakoff va M.Jonson insonning tana a’zolari metaforalarni yaratishda va ularni ma’lum bir tizimga solishda muhim rol o’ynashini ta’kidlaydilar.

Metafora haqida turli nazariyalar mavjud bo’lib, har bir olim ushbu tushunchani o’z nuqtai nazari bo’yicha tahlil qilishga harakat qiladi. Bu nazariyalardan biri konseptual metafora nazariyasi bo’lib, u psixologiya, sotsiologiya va boshqa gumanitar fanlar va tilshunoslikning ko’plab sohalarini o’z ichiga qamrab oladi.

Shuni alohida qayd etish joizki, kognitiv metodologiya tilni o’rganish uchun ko’plab tilshunoslar tomonidan asos sifatida qabul qilingan [9]. Ushbu nazariyaga ko’ra, «til dunyo haqidagi boshqa ma’lumotlar kabi o’rganiladi va qayta ishlanadi» [6]. Boshqacha aytganda, bizning bilishimiz tilning ongimizda qanday qayta ishlanishiga bog’liq, bu jarayon esa bizning kundalik hayotimiz bilan chambarchas bog’liqdir. Har bir inson atrofidagi voqea-hodisalar

bilan o'ziga xos tarzda tajriba o'tkazadi va narsalarni o'ziga xos tarzda idrok qiladi. Ya'ni, har bir tafakkur sohibi atrof-muhitga o'ziga xos tarzda munosabatda bo'ladi.

“Heart” – “yurak” so'zli metaforalarning ingliz va o'zbek tillaridagi kognitiv tahliliga bag'ishlangan mazkur maqolada mavzuni to'liqroq yoritib berish maqsadida ilmiy tadqiqotning qiyosiy tahlil, analiz, sintez, induksiya va deduksiya kabi usullaridan samarali foydalanildi.

Muhokama va natijalar.

O'zbek va ingliz tillarida “Heart” – “yurak” tushunchalari o'ziga xos tarzda qo'llaniladi. Ingliz tilida “heart” konsepti asosan insonning tana a'zosi sifatida qo'llaniladigan bo'lsa, o'zbek tilida esa ushbu tushuncha nafaqat inson tanasining fiziologik a'zosi sifatida, balki ruhiy-emotsional hissiyotlar manbai sifatida ham qo'llaniladi. Quyidagi jadval asosida ingliz va o'zbek tillaridagi “yurak” – “heart” metaforik iboralari va ularning konseptual jihatlari qiyosiy nuqtai nazardan tahlil qilingan. [6]

1-jadval.

Ingliz tilidagi metaforalar	O'zbek tilidagi metaforalar
I am heart-sick Heart is a person (To put his heart in one's fist/with a broken Heart/To have a split heart) “yurak” so'zi obyekt sifatida	- ko'ngli o'ksib ketmoq (ma'yus, tushkunlikda, g'am-anduhda)
He is a heart throb “yurak” so'zi obyekt sifatida	- u qizlarning yuragini zabt etuvchi; - qizlarning sevimlisi. (kelishgan, jozibadorligi uchun sevilmoq)
From the bottom of my heart (Goes out from the heart/From the depth of someone's heart/his heart is in his hand) “yurak” so'zi idish sifatida	- yuragim tubidan; - butun qalbm bilan; (samimiyat bilan).
She speaks from the heart (From the depth of the heart) “yurak” so'zi idish sifatida	- u yurakdan gapiradi; - u chin dildan gapiradi; (samimiylik bilan, haqiqiy hissiyotlarni ifodalab).
To carry the heart in the hand (to open someone's heart) “yurak” so'zi obyekt sifatida	- yuragini kaftida tutmoq; - yuragini ochiq tutmoq; (hissiyotlarini oshkor qilish).
To wear my heart on my sleeves (to open someone's heart) “yurak” so'zi obyekt sifatida, libosning bir qismi	- yuragini qo'lida tutmoq; - his-tuyg'ularini yashirmaslik; (hissiyotlarini ochiq holda ko'rsatish).
It makes my heart bleed (to pull out someone's heart/ to penetrate someone's heart) “yurak” so'zi inson sifatida	- bu yuragimni qon qiladi; - bu yuragimni ezadi; (o'kinish, qayg'urish, kuyinish).

To have a heart of gold (to have a good heart) “yurak” so’zi obyekt sifatida, metall	- oltin yurakli bo’lish; - Yuragi oltindan bo’lish; (mehribon, saxiy, g’amxo’r).
To have a heart of glass (He has a tender heart) “yurak” so’zi sinuvchan obyekt sifatida	- shisha yurakli bo’lmoq; - nozik yurakli bo’lmoq; (tez xafa bo’luvchi, ko’ngli nozik).
To have a heart of Stone (he is hard-hearted/ (his heart is made of Stone) “yurak” qattiq obyekt sifatida	- tosh yurakli bo’lmoq; - yuragi qattiq bo’lmoq; (hissiyotsiz, sovuq, achinmaydigan).
To have a big heart “yurak” obyekt sifatida	- keng yurakli bo’lmoq; - yuragi katta bo’lmoq; (mehribon, saxiy, kuyunchak).
To have no heart “yurak” obyekt sifatida	- yuraksiz bo’lmoq; - rahmsiz bo’lmoq; (zolim, mehrsiz, achinmaydigan).
Something is a heart warming (it makes the heart happy) “yurak” harorat sifatida	- qalbni quvontadigan; - ko’ngilni yayratadigan; (quvonch, baxt keltiruvch).
To learn by heart “yurak” obyekt sifatida	- yodlab olmoq; - yoddan o’rganmoq.
To have a cold heart/ to be a coldhearted “yurak” harorat sifatida	- sovuq yurakli bo’lmoq; - beparvo yurakli bo’lmoq; (befarq, loqayd).
My heart tells me (his heart is not a traitor) “yurak” inson sifatida	- yuragim menga aytyapti; - ko’nglim sezyapti; (sezish, kuchli ichki sezgi).
The heart of the city “yurak” markaz sifatida	- shaharning yuragi (markazi).
To win someone’s heart (to steal someone’s heart/(to win someone’s heart/to invade someone’s heart) “yurak” obyekt sifatida	- kimningdir yuragini zabt etmoq; - kimningdir qalbini qozonmoq.
To have my heart in my mouth “yurak” ovqat sifatida	- yuragim og’zimga kelib qoldi (kuchli qo’rquv, xavotir, asabiylashish).
I couldn’t find it in my heart (it didn’t touch someone’s heart) “yurak” so’zi idish sifatida	- buni qilishga yuragim chidamadi; - buni qilishga ko’nglim bo’lmadi (ichki qarshilik, rahm-shavqat hissi).

His heart fell into his feet “yurak” harakatlanuvchi obyekt sifatida	- yuragi etagiga tushib ketdi (kuchli qo‘rquv, shok holatida).
Broken hearted “yurak” so‘zi sinuvchan obyekt sifatida	- yuragi siniq; - yuragi yaralangan (rad etilgan muhabbatdan juda qayg‘uda).
With a heavy heart (His heart is filled with worries) “yurak” so‘zi idish sifatida	- og‘ir yurak bilan; - og‘ir ko‘ngil bilan (qalbi g‘am bilan to‘lgan).
Lighthearted “yurak” so‘zi obyekt sifatida	- yengil ko‘ngil; - xotirjam va quvnoq (tashvishsiz).
My heart fluttered “yurak” so‘zi qush sifatida	- yuragim hapqirib ketdi; - yuragim duk-duk urdi (hayajon, xursandchilikdan).
His heart misses a beat “yurak” so‘zi inson sifatida	- yuragi bir urishni o‘tkazib yubordi; -yuragi bir zum to‘xtab qolgandek bo‘ldi (kutilmagan shok, hayajon, xavotir).
Half hearted “yurak” so‘zi obyekt sifatida	- yarim yurakli; - ixtiyoriy bo‘lmagan (ishtiyoqi yo‘q).
Faint-hearted “yurak” so‘zi inson sifatida	- qo‘rqoq yurakli/ quyon yurak; - jazavasi bor (jasorat, qat‘iyatning yetishmasligi).
The heart of the matter “yurak” markaz sifatida	- masalaning yuragi; - masalaning asosi (masalaning eng muhim nuqtasi).
My heart goes out to you “yurak” so‘zi harakatlanuvchi obyekt sifatida	- yuragim siz bilan; -ko‘nglim sizni o‘ylaydi (kimningdir vaziyatiga achinish, kuyinish)
Heart stopping “yurak” so‘zi harakatlanuvchi obyekt sifatida	- yurakni to‘xtatadigan; - yurakni qimirlatadigan (o‘ta hayajonli vaziyatda shokka tushish).

Xulosa.

Yuqoridagi qiyosiy jadvalga asoslanib xulosa qilish mumkinki, ingliz va o‘zbek tillaridagi “yurak” – “heart” bilan bog‘liq metaforalarning aksariyati deyarli bir xil tarzda ifodalanadi. Ikkala tilda ham “yurak” – “heart” bilan metaforalar inson hayotidagi moddiy va ma’naviy tushunchalarni badiiy, ko‘chma ma’noda ifodalashda muhim ahamiyatga ega bo‘lib, ularni qiyosiy o‘rganish ikki til o‘rtasidagi munosabatlarni to‘liqroq tushunishga imkon beradi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Barcelona A. "On the systematic contrastive analysis of conceptual metaphors: case studies and proposed methodology". In M. Pütz, S. Niemeier and R. Dirve (eds.), *Applied Cognitive Linguistics II: Language Pedagogy*. – Berlin: Mouton de Gruyter. 2001. – P. 117-146.
2. Barcelona A. and C. Soriano 'Metaphorical Conceptualization in English and Spanish'. *European Journal of English Studies*. 2004. – P. 295-307.
3. Hanan A. A Contrastive Study of Conceptual Metaphor between Arabic and English. PhD Dissertation, Al-Yarmouk University. – Irbid, Jordan. 2011.
4. Kövecses Z. *Metaphor in Culture: Universality and Variation*. – New York: Cambridge University Press, 2005. – 400 p.
5. Lakoff G., Ortony A. *The Contemporary Theory of Metaphor. Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press. 1992.
6. Mamarahimova Sh. O'zbek tili metaforalarining antroposentrik tadqiqi. Fil.f.d. (DSc) dissertatsiyasi. – Samarqand. 2020. – 283 b.
7. Paivio A. *Psychological processes in metaphor comprehension and memory*. – Canada: University of Western Ontario, 1986.
8. Robert R. Hoffman. *Metaphor: A Bibliography of Post-1970 Publications*. 2009. – P. 139-141.
9. Xo'jamqulov A. O'zbek tilida metaforaning tasniflanishi. – Toshkent: Akademnashr, 2011. – 382 b.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ S/10 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).